

ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

Кафедра механізації та безпеки життєдіяльності

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету водного господарства, будівництва та землеустрою

В.В. Артюшенко

(підпис, прізвище та ініціали)

«30» серпня 2019 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ТА ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

Освітній рівень «Бакалавр»
Спеціальність 103 «Науки про Землю»,
192 «Будівництво та цивільна інженерія»,
193 «Геодезія та землеустрій»,
194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології»
(шифр і назва спеціальності)

Освітня програма 103 «Науки про Землю»,
192 «Будівництво та цивільна інженерія»,
193 «Геодезія та землеустрій»,
194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології»

Факультет ВОДНОГО ГОСПОДАРСТВА, БУДІВНИЦТВА ТА ЗЕМЛЕУСТРОЮ
(назва факультету)

2019 – 2020 навчальний рік

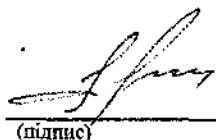
Робоча програма навчальної дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільний захист безпека в надзвичайних ситуаціях» для здобувачів вищої освіти, що навчаються за освітньою програмою 10 «Природничі науки» та 19 «Архітектура та будівництво», спеціальністю 103 «Науки про Землю», 192 «Будівництво та цивільна інженерія», 193 «Геодезія та землеустрій», 194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології» ОР «Бакалавр».

Розробники : канд. с.-г. наук, доцент Бакланова Тетяна Вікторівна
канд. с.-г. наук, доцент Домарацький Олександр Олександрович

Робочу програму затверджено на засіданні кафедри механізації та БЖД.
Протокол від «27» серпня 2019 року № 1.

Схвалено на Вченій раді факультету водного господарства, будівництва та землеустрою
Протокол від «29» серпня 2019 року № 1.

Завідувач кафедри механізації та БЖД,
канд. с.-г. наук, доцент

(Домарацький О.О.)

(підпис)

« 29 » серпня 2019 року

1. Опис навчальної дисципліни та пояснювальна записка

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (напрямок підготовки), освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 10 «Природничі науки» та 19 «Архітектура та будівництво»	Нормативна	
Змістових частин – 2	Спеціальність (професійне спрямування) 103 «Науки про Землю», 192 «Будівництво та цивільна інженерія», 193 «Геодезія та землеустрій», 194 «Гідротехнічне будівництво, водна інженерія та водні технології»	Рік підготовки:	
Індивідуальне науково-дослідне завдання _____ (назва)		3-й	3-й
Загальна кількість годин – 90		Семестр	
		5-й	5-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 2	Освітній рівень: «Бакалавр»	Лекції	
		22 год.	10 год.
		Лабораторні	
		Практичні, семінарські	
		22 год.	10 год.
		Самостійна робота	
		46 год.	70 год.
Індивідуальні завдання:			
-			
Вид і форма контролю:			
залік			

Робоча програма дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» складена у відповідності з Типовою навчальною програмою з нормативної дисципліни «Охорона праці в галузі» (2011р.) та Типовою навчальною програмою з нормативної дисципліни «Цивільний захист» (2011р.) для вищих навчальних закладів.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення дисципліни полягає у набутті студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку. Формування у студентів здатності творчо мислити, вирішувати складні проблеми інноваційного характеру й приймати продуктивні рішення у сфері цивільного захисту (ЦЗ), з урахуванням особливостей майбутньої професійної діяльності

Завдання вивчення дисципліни передбачає опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийняттого ризику; передбачає засвоєння студентами новітніх теорій, методів і технологій з прогнозування НС, побудови моделей їхнього розвитку, визначення рівня ризику та обґрунтування комплексу заходів, спрямованих на відвернення НС, захисту персоналу, населення, матеріальних та культурних цінностей в умовах НС, локалізації та ліквідації їхніх наслідків.

- Як результат вивчення навчальної дисципліни студент повинен
- ➤ **знати:**
- - основні принципи формування безпечної життєдіяльності людини;
- - принципи гармонійного розвитку людини та сталого розвитку суспільства;
- - характеристики зовнішніх та внутрішніх негативних факторів;
- - вплив психофізіологічних особливостей людини на формування її безпеки;

- - класифікацію і нормування шкідливих та небезпечних факторів, що негативно впливають на здоров'я людини, та методи їх виявлення;
- - основні принципи колективної безпеки;
- - законодавчі акти та нормативні документи з питань безпеки життєдіяльності людини;
- завдання та організаційну структуру цивільної оборони України;
- характеристику осередків зараження та ураження, які виникають у надзвичайних умовах мирного та воєнного часу;
- способи і засоби захисту населення і територій від уражаючих факторів аварій, катастроф, стихійних лих, великих пожеж і сучасної зброї масового ураження;
- порядок дій формувань ЦО і населення в умовах надзвичайних ситуацій;
- призначення приладів радіаційної, хімічної розвідки і дозиметричного контролю та порядок роботи з ними;
- методичку прогнозування можливої радіаційної, хімічної, біологічної, інженерної та пожежної обстановки, яка може виникнути внаслідок НС;
- основи стійкості роботи об'єктів господарювання в надзвичайних ситуаціях;
- основи організації проведення рятувальних та інших невідкладних робіт в осередках зараження і ураження.

уміти:

- - аналізувати та оцінювати небезпечні ситуації, ідентифікувати небезпеку;
- - оцінювати кількісні, часові та просторові характеристики небезпеки;
- - оцінювати середовище перебування стосовно особистої безпеки, безпеки колективу;
- - оцінювати потенційні проявлення остаточного ризику;
- - оцінювати негативні фактори середовища перебування та визначати шляхи усунення їх дії на людину;
- - самостійно приймати рішення про термінові заходи у разі виникнення екстремальних ситуацій;
- - забезпечити особисту безпеку в екстремальних ситуаціях;
- - розробляти і впроваджувати систему заходів, спрямованих на збереження здоров'я людини та її гармонійний розвиток;

- - визначити психофізіологічні особливості людини та їх роль у забезпеченні особистої безпеки;
- - надати першу медичну допомогу в екстремальних ситуаціях собі та іншим потерпілим;
- - визначити вимоги законодавчих актів у межах особистої та колективної відповідальності;
- прогнозувати можливість виникнення та масштаби надзвичайних ситуацій;
- оцінювати радіаційну, хімічну, біологічну обстановку та обстановку, яка може виникнути внаслідок надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;
- практично здійснювати заходи щодо захисту населення від наслідків аварій, катастроф, стихійних лих та у разі застосування сучасної зброї;
- оцінювати стійкість елементів об'єктів господарювання в надзвичайних ситуаціях і визначати необхідні заходи щодо її підвищення;
- організовувати взаємодію з відповідними державними органами та структурами для забезпечення зовнішнього захисту;
- забезпечувати підготовку формувань та проведення рятувальних та інших невідкладних робіт на об'єктах господарювання;
- проводити економічні розрахунки пов'язані, із втратами від надзвичайних ситуацій.

3. Програма навчальної дисципліни

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 1.

«БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ»

Тема 1. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК КАТЕГОРІЯ. РИЗИК ЯК КІЛЬКІСНА ОЦІНКА НЕБЕЗПЕК

– Модель життєдіяльності людини. Головні визначення: життя, діяльність, здоров'я, безпека, небезпека, загроза, надзвичайна ситуація (НС), ризик. Безпека людини, суспільства, національна безпека. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства. Аксиоми безпеки життєдіяльності. Системний підхід у безпеці життєдіяльності. Таксономія, ідентифікація та квантифікація небезпек. Критерії переходу небезпечної події у надзвичайну ситуацію. Класифікація НС за причинами походження, територіальним поширенням та обсягом заподіяних або очікуваних збитків.

Визначення потенційно-небезпечних об'єктів і територій. Об'єкти підвищеної небезпеки та класи їхньої небезпечності.

Тема 2. НЕБЕЗПЕКИ, ЩО ВЕДУТЬ ДО НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТА ЗАХОДИ ЗМЕНШЕННЯ ЇХ НАСЛІДКІВ.

ПРИРОДНІ ЗАГРОЗИ ТА ХАРАКТЕР ЇХ ПРОЯВІВ І ДІЇ НА ЛЮДЕЙ ТВАРИН, РОСЛИН ТА ОБ'ЄКТИ ЕКОНОМІКИ

Загальна характеристика природного середовища. Небезпечні природні явища, їх класифікація. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки небезпечних метеорологічних явищ: сильного вітру, урагану, смерчу, шквалу, зливи, сильної спеки, морозу, снігопаду, граду, ожеледиці. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки небезпечних топологічних явищ: повеней, цунамі, маловоддя, зсувів, селі та ін.

Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки небезпечних тектонічних явищ: землетрусів, вивержень вулканів та ін. Негативний вплив на життєдіяльність людей та функціонування об'єктів економіки небезпечних космічних явищ: космічних випромінювань, падіння метеоритів та ін. Біологічні небезпеки. Характеристика небезпечних патогенних мікроорганізмів: найпростіші, гриби, віруси, рикетсії, бактерії. Пандемії, епідемії, масові отруєння людей. Загальна характеристика особливо небезпечних хвороб (холера, сибірка, чума та ін.). Інфекційні захворювання тварин і рослин. Регіональний комплекс природних загроз. Комплекс заходів із запобігання природних НС та організації дій щодо усунення їх негативних наслідків.

Тема 3. НЕБЕЗПЕКИ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ

Загальна характеристика техногенного середовища. Небезпечні техногенні фактори та їх оцінка. Промислові аварії, катастрофи та їх наслідки. Рівні виробничих аварій залежно від їх масштабу. Втрати міцності, деформації, провали і руйнування будівель та споруд. Пошкодження енергосистем, інженерних і технологічних мереж. Небезпечні події на транспорті та аварії на транспортних комунікаціях. Джерела радіації та одиниці її вимірювання. Класифікація радіаційних аварій за характером дії і масштабами. Механізм дії іонізуючих випромінювань на тканини організму. Ознаки радіаційного ураження. Гостре опромінення. Хронічне опромінення. Нормування радіаційної безпеки. Рівні втручання у разі радіаційної аварії. Вимоги до розвитку і розміщення об'єктів атомної енергетики. Режимы захисту населення. Захист приміщень від проникнення радіоактивних речовин. Класифікація небезпечних хімічних речовин за характером впливу на організм людини. Шляхи потрапляння небезпечних хімічних речовин до організму людини. Особливості забруднення місцевості, води, продовольства у разі виникнення аварій з

викидом небезпечних хімічних речовин. Класифікація суб'єктів господарювання і адміністративно - територіальних одиниць за хімічною небезпекою. Організація дозиметричного й хімічного контролю. Фактори, що впливають на безпечність діяльності працівників. Комплекс робіт на об'єкті з попередження НС, локалізації та ліквідації їх наслідків за відомими алгоритмами, технологіями з урахуванням чинних галузевих норм і правил.

Тема 4. МЕНЕДЖМЕНТ БЕЗПЕКИ. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ФУНКЦІОНАЛЬНА СТРУКТУРА ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ ТА ТЕРИТОРІЙ У НАДЗВИЧАЙНІЙ СИТУАЦІЇ

Правові норми, що регламентують організаційну структуру органів управління безпекою та захистом у НС, процеси її функціонування і розвитку, регламентацію режимів запобігання і ліквідації НС. Структурно - функціональна схема державного управління безпекою та захистом у НС в Україні з урахуванням правового статусу і повноважень органів влади. Органи управління, сили і ресурси з попередження та реагування на НС на державному рівні. Загальні норми законодавства, підзаконних актів, стандарти й технічні умови, технічні та адміністративні регламенти, що визначають принципи і механізми регулювання безпеки, зниження ризиків і пом'якшення наслідків НС. Загальні засади моніторингу НС та порядок його здійснення. Застосування захисних бар'єрів та видів цивільного захисту: фізичного, постійно діючого функціонального, природного, комбінованого. Загальні функції управління, пов'язанні з прогнозуванням, плануванням, регулюванням, координацією і контролем. Управлінське рішення, його сутність, правове, організаційне, інформаційне та документальне забезпечення. Загальна технологія та моделі прийняття управлінських рішень. Інформаційна підтримка та процедурне забезпечення прийняття й реалізації рішень пов'язаних з усуненням загрози виникнення НС або реагуванням на НС та організації ліквідування її наслідків. Критерії та показники оцінки ефективності функціонування системи безпеки та захисту в НС об'єкта господарювання. Фінансування заходів із ліквідації наслідків НС, відшкодування збитків постраждалим. Страховий механізм відшкодування збитків від НС. Порядок надання фінансової допомоги та схема опрацювання звернень щодо виділення коштів із резервного фонду державного бюджету. Використання матеріальних ресурсів із державного, оперативного, регіонального та місцевого резерву.

Тема 5. СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ ТА КОМБІНОВАНІ НЕБЕЗПЕКИ

Загальна характеристика соціального середовища. Небезпечні соціальні фактори. Глобальні проблеми людства: глобальна біосферна криза, екологічна криза, ресурсна криза, мирне співіснування, припинення гонки озброєння та

відвернення ядерної війни, охорона навколишнього природного середовища, паливно-енергетична, сировинна, продовольча, демографічна, інформаційна, ліквідація небезпечних хвороб. Соціально-політичні конфлікти з використанням звичайної зброї та засобів масового ураження. Види тероризму. Класифікація об'єктів щодо забезпечення захисту від терористичних дій. Антитерористичні критерії оцінки вразливості та підвищення стійкості роботи об'єктів підвищеної безпеки. Сучасні інформаційні технології та безпека життєдіяльності людини. Особливості впливу інформаційного чинника на здоров'я людини та безпеку суспільства. Соціальні фактори, що впливають на життя та здоров'я людини. Шкідливі звички, соціальні хвороби та їх профілактика. Алкоголізм та наркоманія. Зростання злочинності як фактор безпеки. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі. Фактори, що стійко або тимчасово підвищують індивідуальну імовірність наразитись на безпеку.

Фізіологічні та психологічні критерії безпеки людини. Основні фізіологічні системи організму людини. Захисні властивості людського організму. Психологічна надійність людини та її роль у забезпеченні безпеки. Види поведінки людини та її психічна діяльність: психічні процеси та властивості. Поняття про психоемоційні напруження (стрес). Види стресових станів. Психотипи за реакцією людини на безпеку. Психосоціальні наслідки впливу негативних факторів небезпек НС. Психологічна та медична реабілітація постраждалого населення. Професії підвищеного ризику. Основи підвищення психофізіологічної стійкості кадрів до професійних небезпек.

Тема 6. ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Основні заходи та засоби захисту населення і територій у разі аварій, катастроф, стихійних лих і застосування засобів ураження. Основні заходи та засоби захисту населення і територій у разі аварій, катастроф, стихійних лих і застосування засобів ураження. Укриття населення в захисних спорудах. Протирадіаційні укриття. Сховища. Найпростіші укриття (щілини). Засоби індивідуального захисту. Індивідуальні засоби захисту органів дихання (фільтруючі протигази, ізолюючі протигази, респіратори, протипилові тканинні маски і ватно-марлеві пов'язки) та шкіри (ізолюючі та фільтруючі). Визначення потреб у колективному захисті.

Тема 7. УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ ТА ЗАСОБАМИ ОБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Порядок надання населенню інформації про наявність загрози або виникнення НС, правил поведінки та способів дій в цих умовах. Сутність і

особливості оперативного управління за умов виникнення НС. Міські, заміські, запасні та пересувні пункти управління в НС. Спеціально уповноважений керівник та штаб із ліквідації НС. Сили і засоби постійної готовності. Мета і загальна характеристика рятувальних та інших невідкладних робіт. Техніка, що застосовується при ліквідації наслідків НС. Розрахунок сил та їх ешелоноване угруповання. Склад та завдання угруповання сил першого, другого ешелонів та резерву. Організація взаємодії сил при проведенні аварійно-рятувальних робіт та основних видів забезпечення у зоні НС. Здійснення карантинних та інших санітарно-протиепідемічних заходів. Технічні засоби і способи проведення дезактивації, дегазації та дезінфекції території, техніки, транспорту, будівель, приміщень, одягу, взуття і засобів захисту, продовольства, води, продовольчої сировини і фуражу. Дезактивуючі, дегазуючі та дезінфікуючі розчини. Спеціальні відомчі та позаштатні формування, які залучають (у межах їх тактико-технічних можливостей) до проведення рятувальних та інших невідкладних робіт. Визначення порядку їх приведення до готовності та організації управління діями у процесі виконання завдань. Матеріально-технічне, медичне та інші види забезпечення при проведенні рятувальних та інших невідкладних робіт на об'єктах галузі. Організація життєзабезпечення населення у НС та надання гуманітарної допомоги потерпілим.

ЗМІСТОВА ЧАСТИНА 2. **«ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ»**

Тема 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС.

НС, причини виникнення та складові системи їх моніторингу. Галузевий моніторинг за станом безпеки у відповідній сфері відповідальності центральних органів виконавчої влади. Найменування та визначення основних показників джерел природних НС та номенклатура, позначення, розмірність і порядок визначення параметрів уражальних чинників джерел техногенних НС, які контролюються і підлягають прогнозуванню.

Територіальний моніторинг за об'єктами, ресурсами, процесами і системами захисту та ліквідації НС, стану впровадження превентивних заходів щодо зменшення їхніх масштабів. Мережа спостереження і лабораторного контролю. Урядова інформаційно-аналітична система з НС, збирання, оброблення, передавання та збереження моніторингової інформації.

Методичні положення ідентифікації та паспортизації об'єктів господарювання щодо визначення потенційної небезпеки. Визначення та аналіз небезпек, пов'язаних з порушенням умов безпечної експлуатації ОГ. Виявлення небезпечних речовин та критичних умов їх прояву.

Методи розв'язання типових завдань щодо ідентифікації потенційно-небезпечних об'єктів (ПНО).

Основні етапи аналізу НС та прогнозування їхніх наслідків. Опис явищ, що прогнозуються, перелік вихідних даних. Способи виявлення потенційно-небезпечних зон з імовірними джерелами НС. Зонування територій за ступенем небезпеки.

Тема 2. Прогнозування і планування заходів противибухового і протипожежного захисту ОГ, захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження. Соціально-економічні наслідки НС.

Класифікація вибухо-, пожежонебезпечних зон. Характеристика ступенів руйнування. Методи розрахунку характеристик зон ураження (радіусів зон руйнувань) при вибухах конденсованих речовин, газоповітряних, паливно-повітряних сумішей у відкритому та замкнутому просторі. Оцінка стійкості роботи ОГ внаслідок вибуху газоповітряної суміші.

Визначення категорій приміщень, будинків і споруд за вибухопожежною та пожежною небезпекою. Розв'язування типових завдань з противибухового та протипожежного захисту.

Характеристики зон радіоактивного, хімічного та біологічного зараження. Розв'язування типових завдань з оцінки радіаційної, хімічної та біологічної обстановки.

Розрахунок сил і засобів з: укриття виробничого персоналу в захисних спорудах, визначення коефіцієнту їхнього захисту від дії проникної радіації: організації спостережень та дозиметричного контролю; проведення робіт з дезактивації ОГ та АТО; організації санітарного обслуговування людей та знезаражування одягу і техніки: обмеження зони хімічного забруднення створенням рідинних завіс; розведення розливу водою; локалізації розливу твердими сипучими матеріалами.

Характеристика зон небезпечних геологічних процесів і явищ, зон затоплень та заходи щодо їх попереджень або усунення їх наслідків.

Порядок розрахунку збитків за типами НС. Розрахунок загального обсягу збитків. Методика оцінки збитків від наслідків НС за основними його видами.

Тема 3. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.

Фінансування заходів з ліквідації наслідків НС, відшкодування збитків постраждалим. Страховий механізм відшкодування збитків від НС. Порядок надання фінансової допомоги та схема опрацювання звернень щодо виділення коштів з резервного фонду державного бюджету.

Поняття державного резерву, його склад, призначення. Єдина система державного резерву України. Бюджетні та позабюджетні джерела формування резервного фонду. Утримання і розвиток системи державного резерву. Фінансування операцій, пов'язаних з накопиченням (приростом), поновленням матеріальних цінностей державного резерву. Норми резервування та фінансування системи державного резерву на випадок НС.

Використання матеріальних ресурсів з державного, оперативного, регіонального та місцевого резерву. Порядок підготовки матеріалів, на підставі яких надається експертний висновок щодо рівня НС.

Забезпечення цільових видів страхування. Порядок створення страхових і резервних фондів, запасів матеріальних засобів, а також незнижуваних ресурсів продуктів харчування та непродовольчих товарів першочергового вжитку, необхідних для реагування на надзвичайні ситуації.

Координація організації торгівлі продуктами харчування і товарами першочергового вжитку для постраждалого населення.

Тема 4. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.

Економіка катастроф. Ранжування регіонів за ступенем потреби в інвестиційних ресурсах на запобігання та ліквідацію наслідків НС. Домінантні показники під час вибору регіону інвестування.

Структура бізнес-плану інвестиційного проекту. Основні положення пропонованого проекту. Аналіз соціально-економічного стану та потенційних небезпек техногенного та природного характеру регіону (підприємства). Необхідність розробки програми. Сутність пропонованого проекту, план науково-дослідних робіт та реалізації програми. Організаційний план. План здійснення маркетингових досліджень. Фінансовий план. Цикл інвестиційного проекту, його фази та стадії.

Вибір ефективного заходу (проекту) за сукупністю економічних та екологічних показників. Економічний ефект від застосування заходів захисту населенні і територій від НС та його розрахунок. Визначення та розрахунок терміну окупності проекту.

4. Структура навчальної дисципліни

Таблиця 1. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових частин і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього			у тому числі			усього			у тому числі		
	л	п	с.р.	л	п	с.р.	л	п	с.р.	л	п	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістова частина 1. Основи безпеки життєдіяльності. Небезпечні фактори навколишнього середовища												
Тема 1. Безпека життєдіяльності як категорія. Ризик як кількісна оцінка небезпек	7	2	2			3	9	2	2			5
Тема 2. Небезпеки, що ведуть до надзвичайних ситуацій та заходи зменшення їх наслідків. Природні загрози та характер їх проявів на людей, тварин, рослин та об'єкти економіки	7	2	2			3	7	2				5
Тема 3. Небезпеки техногенного характеру	6	2				4	7	2				5
Тема 4. Менеджмент безпеки. Правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та територій у надзвичайній ситуації	8	2	4			2	8		2			6
Тема 5. Соціально-політичні та комбіновані небезпеки	8	2	2			4	6					6
Тема 6. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій	8	2	2			4	8		2			6
Тема 7. Управління силами та засобами об'єкта господарювання під час надзвичайних ситуацій	8	2	2			4	5					5
Разом за змістовою частиною 1	52	14	14			24	50	6	6			38

Продовження табл. 1

I	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістова частина 2. Цивільний захист												
Тема 1. Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС.	4	2				2	5	2				3
Тема 2. Планування заходів з питань цивільного захисту	6	2	2			2	8	2	2			4
Тема 3. Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та протипожежний захист ОГ.	6		2			4	4					4
Тема 4. Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження	6		2			4	6		2			4
Тема 5. Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.	6		2			4	5					5
Тема 6. Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.	6	2				4	6					6
Тема 7. Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.	4	2				2	6					6
Разом за змістовою частиною 2	38	8	8			22	40	4	4			32
Всього	90	22	22			46	90	10	10			70

5. Теми лекційних занять

Таблиця 2. Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Безпека життєдіяльності як категорія. Ризик як кількісна оцінка небезпек.	2
2	Небезпеки, що ведуть до надзвичайних ситуацій та заходи зменшення їх наслідків. Природні загрози та характер їх проявів і дії на людей тварин, рослин та об'єкти економіки.	2
3	Небезпеки техногенного характеру.	2
4	Менеджмент безпеки. Правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та територій у надзвичайній ситуації.	2
5	Соціально-політичні та комбіновані небезпеки	2
6	Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій	2
7	Управління силами та засобами об'єкта господарювання під час надзвичайних ситуацій	2
8	Моніторинг небезпек, що можуть спричинити надзвичайні ситуації	2
9	Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту	2
10	Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.	2
11	Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.	2
	Разом	22

6. Теми практичних занять

Таблиця 3. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Статистична оцінка небезпечних і шкідливих чинників для життя людини	2
2	Забруднення атмосфери аерозолями та їх вплив на здоров'я людини	2
3	Аналіз небезпеки під час роботи зі шкідливими та пожежонебезпечними речовинами	2
4	Соціальні та психологічні аспекти безпеки	2

	життєдіяльності ²	
5	Кількісне оцінювання ризику небезпек	2
6	Оцінювання захисних споруд	2
7	Надання невідкладної допомоги постраждалим в надзвичайних ситуаціях	2
8	Роль, місце і завдання ЦЗ в Єдиній державній системі захисту населення	2
9	Оцінка хімічної обстановки при зараженні отруйними речовинами	2
10	Оцінка уразливості об'єкта від радіоактивного забруднення і проникаючої радіації	2
11	Оцінка збитків від наслідків надзвичайних ситуацій	2
	<i>Разом</i>	22

7. Самостійна робота

Таблиця 4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності, таксономія небезпек. Ризик, як кількісна оцінка небезпек.	3
2	Природні загрози, характер їх проявів та дії на людей, тварин, рослин, об'єкти економіки	3
3	Техногенні небезпеки та їх наслідки. Типологія аварій на потенційно-небезпечних об'єктах	4
4	Соціально-політичні небезпеки, їх види та характеристики. Соціальні та психологічні фактори ризику. Поведінкові реакції населення у надзвичайних ситуаціях	2
5	Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови ймовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку надзвичайних ситуацій	4
6	Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та адміністративних територіальних одиниць (АТО) у надзвичайних ситуаціях (НС)	4
7	Управління силами та засобами об'єкта господарювання під час надзвичайних ситуацій	4
8	Планування заходів з питань цивільного захисту	3
9	Методи розрахунку зон ураження від техногенних	4

	вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист ОГ.	
10	Моніторинг небезпек, що можуть спричинити НС.	2
11	Планування заходів з питань цивільного захисту	2
12	Методи розрахунку зон ураження від техногенних вибухів і пожеж та противибуховий і протипожежний захист ОГ.	4
13	Прогнозування обстановки та планування заходів захисту в зонах радіоактивного, хімічного і біологічного зараження	4
14	Оцінка інженерної обстановки та соціально-економічних наслідків НС.	4
15	Забезпечення заходів і дій в межах єдиної системи цивільного захисту.	4
16	Спеціальна функція у сфері цивільного захисту.	2
	<i>Разом</i>	46

8. Методи навчання

Під час вивчення дисципліни «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» використовуються наступні методи навчання:

- інформаційно-ілюстративний метод – проведення лекцій із застосуванням таблиць і мультимедійних засобів;
- проблемні лекції - спрямована на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми, що розглядають під час такої лекції, обмежують зазвичай двома-трьома ключовими моментами. При читанні лекції студентам дають питання для самостійного розмірковування;
- міні- лекції - передбачає викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу і характеризується значною інформативністю;
- банки візуального супроводження - сприяє активізації творчого сприйняття змісту навчальної дисципліни за допомогою наочності;
- кейс-метод - дає змогу максимально наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності у конкретних ситуаціях.

9. Методи контролю

Навчальна дисципліна «Безпека життєдіяльності та цивільний захист» оцінюється за модульно-рейтинговою системою. Вона складається із 2-х змістових частин.

Результати навчальної діяльності студентів у семестрі оцінюються за 100-бальною шкалою.

Форми поточного контролю: оцінювання індивідуальних завдань на практичних заняттях, оцінювання домашніх самостійних завдань, тестів та контрольних робіт, виконаних студентами.

Підсумковий контроль - залік.

10. Розподіл балів, які отримують студенти

Таблиця 4. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне оцінювання та самостійна робота												МК №1	Сума
Змістова частина № 1						Змістова частина № 2							
T1	T2	T3	T4	T5	С.р.	T1	T2	T3	T4	T5			
5	5	5	5	5	10	5	5	5	5	5	40	100	

Таблиця 5. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90-100	A	Відмінно	зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	Задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

1. Методичне забезпечення навчальної дисципліни «безпека життєдіяльності та цивільний захист» включає:

- інструкції з техніки безпеки;
- навчальні посібники і підручники;
- методичні рекомендації до практичних занять;

- словники-довідники основних термінів дисципліни;
- тестові завдання до задачі модулів з дисципліни;
- перелік рекомендованої літератури для вивчення дисциплін «Охорона праці в галузі» та «Цивільний захист».

12. Рекомендована література

Основні законодавчі та нормативно-правові акти

1. ДБН-97 Державні будівельні норми України Київ. Держ. Стандарт.1999р.
2. ДСТУ 3891-99 “Безпека у надзвичайних ситуаціях”. Київ. Держ. Стандарт.1999р.
3. ДСТУ Б А.2.2-7:2010. Проектування. Розділ інженерно-технічних заходів цивільного захисту (цивільної оборони) у складі проектної документації об'єктів. Київ. – Мінрегіонбуд. України, -2010.
4. Закон України "Про екологічну експертизу". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1995. – № 8. – Ст. 54.
5. Закон України "Про охорону атмосферного повітря". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1992. – № 50.– Ст. 678.
6. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 41. – Ст. 546.
7. Закон України "Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1991. – № 16. – Ст. 198; 1992., № 13. – Ст. 177.
8. Закон України "Про тваринний світ". – К.: Відомості Верховної Ради України, 1993. – № 18. – Ст. 191.
9. Закон України “ Про аварійно – рятувальні служби”. - К.Урядовий кур’єр, 14.12.1999. - №1281.
10. Закон України “ Про державний матеріальний резерв” від 24.01.97 № 51/97-ВР (Із зм. і доп., внесеними Законами України від 18.11.97 № 642/97-ВР, від 16.07.99 №988-XIV, від 11.05.00 №1709-III, від 16.02.98 №174).
11. Закон України “ Про захист людини від інфекційних хвороб”. – К. 06.04.2000. №1645-III.
12. Закон України “ Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру”. - К.Урядовий кур’єр, 16.09.2000. - №149.
13. Закон України “ Про зону надзвичайної екологічної ситуації” від

13.07.00. №08-III.

14. Закон України “ Про об’єкти підвищеної небезпеки”. – К.18.01.2001.- №2245- III.

15. Закон України “ Про правовий режим воєнного стану”. – К.Урядовий кур’єр, 14.06.2000.-№107.

16. Закон України “Про цивільну оборону України”. – К.Голос України, 06.03.1993.(додаток – 24.03.1999р).

17. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров’я».

18. Закон України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку».

19. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності».

20. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».

21. Закон України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності».

22. Закон України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».

23. Закон України «Про охорону праці».

24. Закон України «Про пожежну безпеку».

25. Кодекс законів про працю України.

26. Конституція України. Основний закон. – К., 1996.

27. НПАОП 0.00-4.03-04 «Положення про Державний реєстр нормативно-правових актів з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 08.06.2004 р. № 151.

28. НПАОП 0.00-4.09-07 «Типове положення про комісію з питань охорони праці підприємства». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 55.

29. НПАОП 0.00-4.11-07 «Типове положення про діяльність уповноважених найманими працівниками осіб з питань охорони праці». Наказ Держгірпромнагляду від 21.03.2007 р. № 56.

30. НПАОП 0.00-4.12-05 «Типове положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.

31. НПАОП 0.00-4.15-98 «Положення про розробку інструкцій з охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 29.01.1998 р. № 9.

32. НПАОП 0.00-4.21-04 «Типове положення про службу охорони праці». Наказ Держнаглядохоронпраці від 15.11.2004 р. № 255.
33. НПАОП 0.00-4.33-99 «Положення щодо розробки планів локалізації та ліквідації аварійних ситуацій і аварій. Наказ Держнаглядохоронпраці від 17.06.1999 р. № 112.
34. НПАОП 0.00-6.03-93 «Порядок опрацювання та затвердження власником нормативних актів про охорону праці, що діють на підприємстві». Наказ Держнаглядохоронпраці від 21.12.1993 р. № 132.
35. НПАОП 0.00-6.13-05 «Порядок організації державного нагляду за охороною праці та гірничого нагляду в системі Держнаглядохоронпраці України». Наказ Держнаглядохоронпраці від 30.03.2004 р. № 92.
36. Положення про цивільну оборону України. Постанова кабміну України від 10.05.1994.-№299.
37. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2004 р.№ 1112 «Деякі питання розслідування та ведення обліку нещасних випадків, професійних захворювань і аварій на виробництві».
38. Постанова кабміну України ” Про єдину державну систему запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного та природного характеру” К.03.08.1998.-№1198.
39. Постанова КМ України “ Про Державну комісію з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій” від 16.02.98 №174 (Із зм. і доп., внесеними постановами КМ України від 24.09.99 №1763, від 21.10.99 №43.
40. Постанова КМ України “ Про затвердження особливостей формування та проведення операцій з матеріальними цінностями мобілізаційного резерву” від 29.01.98 року №100-03.
41. Постанова КМ України “ Про затвердження Положення про організацію оповіщення і зв'язку у надзвичайних ситуаціях” від 15.02.99 №2.
42. Постанова КМ України “ Про номенклатуру та обсягів продукції Державного матеріального резерву” від 07.08.98 року №1245-46.
43. Постанова КМ України “ Про Основні засади створення в Україні підсистеми рятування і ліквідації небезпечних забруднень на воді єдиної державної системи запобігання і реагування на надзвичайні ситуації техногенного характеру” від 5.10.98 №1599.
44. Постанова КМ України “ Про порядок формування розміщення та проведення операцій з матеріальними цінностями Державного резерву” від 08.10.97року №1129.
45. Постанова КМ України “ Про розбронювання матеріальних цінностей мобілізаційного резерву та створення запасів матеріально-технічних ресурсів

для виконання першочергових робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій” від 15.04.97 року №338-027.

46. Про захист людини від впливу іонізуючих випромінювань: Закон України від 14 січня 1998 р. – К., 1998.

47. Про охорону здоров'я: Закон України. – К., 1992.

48. Про пожежну безпеку: Закон України. – К., 1993.

Базова література

1. Батлук В. А. Охорона праці в галузі телекомунікацій: Навч. посіб. – Львів: Афіша, 2003. – 320 с.

2. Березюк О. В., Лемешев М. С. Охорона праці в галузі радіотехніки: Навч. посіб. – Вінниця: ВНТУ, 2009. – 159 с.

3. Бикова О.В. Болієв О.В., Деревинський Д.М., Єлісеєв В.Н., Миронець С.М., Осипенко С.І., Півень Ю.О. та інші. Основи цивільного захисту: Навч. посібник К: 2008.– 223 с.

4. Васійчук В.О., Гончарук В.Є., Качан С.І., Мохняк С.М. Основи цивільного захисту: Навч. посібник / Львів, 2010.- 384 с.

5. Гандзюк М.П., Желібо Є.П., Халімовський М.О. Основи охорони праці: Підручн. для студ. вищих навч. закладів. – К.: Каравела, 2004. – 408с.

6. Гогіташвілі Г. Г., Карчевські Є.-Т., Лапін В. М. Управління охороною праці та ризиком за міжнародними стандартами: Навч. посіб. – К.: Знання, 2007. – 367 с.

7. Гончарук В.Є., Качан С.І., Орел С.М., Пуцило В.І., «Оцінка обстановки у надзвичайних ситуаціях». Навчальний посібник, Видавництво НУ «Львівська політехніка». Львів, 2004р.,-136с.

8. Євдін О.М., Могильниченко В.В. та ін. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.1. "Техногенна та природна небезпека". Т.3."Інженерно-технічні заходи цивільного захисту (цивільної оборони) та містобудування".Посібник.- К.: КІМ, 2007, 2008.- 636 с.,- 152 с.

9. Желібо Є. П., Баранова Н. І., Коваленко В.В. Охорона праці в органах державної податкової служби. Навч. посібник для ВНЗ. Ірпінь. - 2002.

10. Катренко Л.А., Кіт Ю.В., Пістун І. П. Охорона праці. Курс лекцій. Практикум: Навч. посіб. – Суми: Університетська книга, 2011. – 540 с.

11. Коновалова О.В. Охорона праці в галузі. Практикум: навч. посіб./ О.В. Коновалова – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 98с.

12. Михайлюк В.О. Цивільний захист: Навчальний посібник. Ч.3: Цивільна оборона. – Миколаїв: УДМТУ, 2002.- 155 с.

13. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навч. посібник.– К: Центр учбової літератури, 2008.– 158 с.
14. Осипенко С.І., Іванов А.В. "Організація функціонального навчання у сфері цивільного захисту". Навчальний посібник. -К., 2008. -286с.
15. Основи охорони праці: Підручник / За ред. проф. В.В.Березуцького – Х.: Факт, 2005. – 480 с.
16. Охорона праці в будівництві: Навч. посіб. посібник / за редакцією Коржика Б.М. і Іванова В.М. – Харків: Форт, 2010. – 388 с.
17. Протоєрейський О. С, Запорожець О. І. Охорона праці в галузі: Навч. посіб. – К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005. – 268 с.
18. Пістун І.П., Хом'як В.В., Хом'як Й.В. Охорона праці в сільському господарстві (технічне обслуговування і ремонт машин сільськогосподарського виробництва): Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2007. – 456с.
19. Пістун І.П., Березовський А.П., Березовський С. А. Охорона праці в сільському господарстві (рослинництво): Навчальний посібник. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2009. – 366с.
20. Русаловський А. В. Правові та організаційні питання охорони праці: Навч. посіб. – 4-те вид., допов. і перероб. – К.: Університет «Україна», 2009. – 295 с.
21. Русаловський А.В., Вендичанський В.Н. Цивільний захист: Навч. Посібн./За наук.ред. Запорожця О.І., -К.: АМУ, 2008, -250с.
22. Стеблюк М.І. Цивільна оборона та цивільний захист: Підручник.– К: Знання-Прес, 2007.– 487 с.
23. Сушло С.Т., Заплатинський В.М., Харамда Г.М. Цивільний захист: Навч. посібник/ За ред.. проф..М.О. Біляковича.– К.: Арістей, 2007.– 386 с.
24. Ткачук К. Н., Халімовський М. О., Зацарний В. В. та ін. Основи охорони праці: Підручник. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Основа, 2006. – 444 с.
25. Третьяков О.В., Зацарний В.В., Безсонний В.Л. Охорона праці: Навчальний посібник з тестовим комплексом на CD/ за ред. К.Н. Ткачука. – К.: Знання, 2010. – 167 с. + компакт-диск.
26. Ярошевська В.М., Чабан В.Й. Охорона праці в будівельній галузі: Навч. посіб. – Рівне: НУВГП, 2005. – 313с.

Додаткова література

1. Бегун В.В., Бегун С.В., Широков С.В. Казачков И.В., Литвинов В.В., Письменный Е.Н. Культура безопасности на ядерных объектах Украины. Учебн. пособие. – К. НТУУ КПИ, 2009, -363с.
2. Гігієнічні нормативи ГН 3.3.5-8-6.6.1-2002 «Гігієнічна класифікація праці за показниками шкідливості та небезпечності факторів виробничого середовища, важкості та напруженості трудового процесу». Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 27.12.2001 № 528.
3. Глотов «Безопасность жизнедеятельности человека на морских судах», 2000г. 320с.
4. ДБН 2.09.04-87 Адміністративні та побутові будівлі.
5. ДБН В.2.5-28-2006 «Природне і штучне освітлення».
6. Депутат О.П., Коваленко І.В., Мужик І.С., Цивільна оборона. Навчальний посібник / За ред. Кашина П.І. - Львів, "П.П. Васильович К.І.", 2005-338 с.
7. Джиргей В.С., Жидецьки В.Ц., Безпека життєдіяльності. Львів "Афіша", 1999.-252с.
8. Директива Ради Європейських Співтовариств 89/391/ЕЕС «Про впровадження заходів, що сприяють поліпшенню безпеки й гігієни праці працівників».
9. Довідник з цивільної оборони / Г.Г. Міговіч, ЗАТ "Українська технологічна група". К. – 1998. – 526с.
10. ДСанПіН 3.3.6.096-2002 Державні санітарні норми і правила при роботі з джерелами електромагнітних полів
11. ДСН 3.3.6.037-99 Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку.
12. ДСН 3.3.6.039-99 Державні санітарні норми виробничої загальної та локальної вібрації
13. ДСН 3.3.6.042-99 Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень.
14. ДСТУ 2293-99 «Охорона праці. Терміни та визначення основних понять».
15. Збірник нормативно-правових актів з питань надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру. Вип.3. Під заг. ред. В.В. Дурдинця-Київ: Агенство "Чорнобильінтерінформ", 2001.-532с.
16. Конвенція МОП 187 «Про основи, що сприяють безпеці й гігієні праці».
17. Методичні вказівки з курсу "Цивільна оборона" для студентів магістратури денної форми навчання / Укл.: О.І. Бабенко, Р.І. Черевко. – К.: КДЕУ, 1997. –136 с.

18. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.003-74 (1999) ССБТ «Опасные и вредные производственные факторы. Классификация».
19. Міждержавний стандарт ГОСТ 12.0.230-2007 ССБТ. Системи управління охороною праці. Загальні вимоги.
20. Міжнародний стандарт ISO 26000:2010 – «Настанова по соціальній відповідальності». ISO 26000: 2010 (Draft) Guidance on Social Responsibility.
21. Міжнародний стандарт OHSAS 18001:2007 Occupational health and safety management systems – Requirements. Системи менеджменту охорони праці – Вимоги.
22. Міжнародний стандарт OHSAS 18002, Guidelines for the implementation of OHSAS 18001. Настанова по впровадженню OHSAS 18001.
23. Міжнародний стандарт SA8000: 2001 «Соціальна відповідальність». SAI SA8000: 2001 Social Accountability International.
24. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97). - Київ: Відділ поліграфії Українського центру держсанепіднагляду МОЗ України, 1998. - 125 с.
25. НПАОП 0.00-1.28-10 Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин. Наказ Держгірпромнагляду від 26.03.2010р. № 65
26. НПАОП 0.00-2.23-04 «Перелік заходів та засобів з охорони праці, витрати на здійснення та придбання яких включаються до валових витрат». Постанова Кабінету Міністрів України від 27 червня 2003 р. № 994.
27. НПАОП 0.00-8.24-05 «Перелік робіт з підвищеною небезпекою». Наказ Держнаглядохоронпраці від 26.01.2005 р. № 15.
28. Основи соціоекології: Навч. посіб. / Г.О. Бачинський, Н.В. Бернада, В.Д. Бондаренко та ін.; За ред. Г. О. Бачинського. – К.: Вища шк., 1995. – 238 с.
29. Перелік професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам. Постанова Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 р. № 559.
30. Перелік робіт, де є потреба у професійному доборі. Наказ МОЗ України та Держнаглядохоронпраці України від 23.09.1994 р. № 263/121.
31. Петров К.М. Общая экология. Химия. – С.-Пб., 1997 – 352 с.
32. Програма дій “ Порядок денний на XXI сторіччя”. К.:” Інтерсфера”., 2000.-359 с.
33. Рекомендації щодо організації роботи кабінету промислової безпеки та охорони праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 16.01.2008 р.

34. Рекомендації щодо побудови, впровадження та удосконалення системи управління охороною праці. Затверджені Головою Держгірпромнагляду 7.02.2008 р.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://base.safework.ru/iloenc-> Енциклопедія по охоране и безопасности труда МОТ.
2. <http://base.safework.ru/iloenc-> Енциклопедія по охоране и безопасности труда МОТ.
3. <http://base.safework.ru/safework-> Библиотека безопасного труда МОТ.
4. <http://base.safework.ru/safework> - Библиотека безопасного труда МОТ.
5. <http://www.budinfo.com.ua-> Портал «Украина строительная: строительные компании Украины, строительные стандарты: ДБН ГОСТ ДСТУ».
6. <http://www.dnopr.kiev.ua> - Офіційний сайт Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду (Держгірпромнагляду).
7. <http://www.gazeta.asot.ru> - Электронная версия газеты «Безопасность Труда и Жизни».
8. <http://www.iacis.ru> - Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
9. <http://www.iacis.ru-> Официальный сайт Межпарламентской Ассамблеи государств-участников Содружества Независимых Государств (МПА СНГ).
10. <http://www.kodeks-luks.ru> - Нормативные документы в области охраны труда:
11. <http://www.mns.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства надзвичайних ситуацій України.
12. <http://www.mon.gov.ua> - Офіційний сайт Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.
13. <http://www.nau.ua> - Інформаційно-пошукова правова система «Нормативні акти України (НАУ)».
14. <http://www.oхранa.ru> - ОХРАНА. Интернет-газета о безопасности.

15. <http://www.social.org.ua> - Офіційний сайт Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України.
16. <http://www.tehdoc.ru> - Інтернет-проект «Техдок.ру» - ресурс, посвящений вопросам охраны труда и промышленной безопасности.
17. Верховна Рада України <http://www.rada.kiev.ua>.
18. Кабінет Міністрів України <http://www.kmu.gov.ua/>.
19. Міністерство екології та природних ресурсів України <http://www.menr.gov.ua/>.
20. Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України <http://www.mon.gov.ua>, www.osvita.com.
21. Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи <http://www.mns.gov.ua/>.
22. Новини про поточні події у світі, в т. ч. про надзвичайні ситуації <http://www.100top.ru/news/> (російською мовою).
23. Офіційне інтернет-представництво Президента України <http://www.president.gov.ua/>.
24. Офіційний сайт Американського вулканологічного товариства <http://vulcan.wr.usgs.gov/> (англійською мовою).
25. Північноатлантичний альянс (НАТО) <http://www.nato.int/>.
26. Постійне представництво України при ООН <http://www.uamission.org/>.
27. - Рада національної безпеки і оборони України <http://www.rainbow.gov.ua/>.
28. Сайт, присвячений землетрусам та сейсмічному районуванню території <http://www.scgis.ru/russian/>.
29. Сайт, присвячений надзвичайним ситуаціям природного характеру <http://chronicl.chat.ru/>.
30. Український інститут досліджень навколишнього середовища і ресурсів при Раді національної безпеки і оборони України <http://www.erriu.ukrtel.net/index.htm>.